Kongostaten, Kongofristaten eller Fristaten Kongo (franska: État indépendant du Congo) var åren 1885-1908 en stat i Centralafrika i personalunion med Belgien. Kolonin tillhörde kung Leopold II av Belgien personligen

600 svenskar i Kongostaten

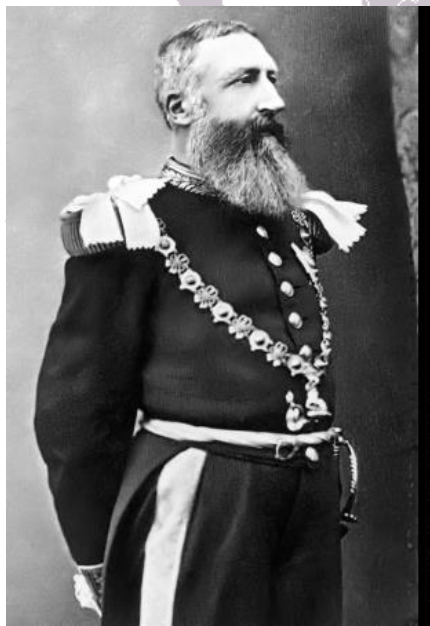

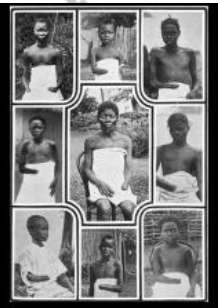

Kongolesiska barn, offer för Force publique i Leopolds Kongo. Fotografierna är tagna av Alice Seeley Harris.

Leopold tvingas lämna ifrån sig Kongo

Leopold gick från att ha varit Europas hyllade filantrop till att bli den stora skurken. Leopolds finanser var vid hans död 1909 en enda stor röra. Vad som stod klart var att det hade skapats omåttliga mängder rikedomar och att ingenting av det skulle tillfalla hans döttrar. Istället gick mycket av det till hans unga älskarinna Caroline Lacroix.

Det anses att folkmängden i området gick från 30 till 8 miljoner under Leopolds styre, men några säkra uppgifter finns inte, då Leopold brände alla statspapper när han blev tvungen att lämna ifrån sig Kongofristaten.

Kongostaten

Kongostaten

Den första kända europé som nådde Kongoflodens mynning var portugisen Diogo Câo år 1482. Under de nästföljande tio åren efter ”upptäckten” utförde portugiserna ett antal expeditioner uppför Kongofloden och nådde som längst Malebodammen (där Demokratiska republiken Kongos huvudstad Kinshasa idag ligger). Under de följande seklen förblev landet bortom Malebodammen ett outforskat område på européernas kartor. Istället för att utforska Afrikas inland anlades stationer utmed kusten för att bedriva transatlantisk slavhandel. Under början av 1800-talet blev slaveriet moraliskt allt mer ifrågasatt samtidigt som det inbringade allt mindre inkomster och 1807 förbjöd Storbritannien slavhandeln inom det brittiska imperiet. Förbudet hade till en början liten inverkan och den transatlantiska slavhandeln fortsatte, dock i mindre skala, ända fram till 1860-talet.

Kolonilotten blev en vinstlott med Leopolds metoder

Leopold märkte tidigt att utgifterna på kolonin inte täcktes av kolonins inkomster (som till en början främst bestod av elfenbensförsäljning) och därför fick han ägna mycket tid under Kongostatens första år åt att hitta finansiering. Med argument om att arbetet med att få bort den inhemska slavhandeln i Afrika krävde infrastruktur och befästningar tillerkändes han, under en konferens om slaveri, 15 rätten att finansiera sådana genom att införa importtullar – det frihandelsavtal som blev resultatet av Berlinkonferensen var därmed satt ur spel. Leopold lyckades även övertala det belgiska parlamentet att räntefritt låna ut en stor summa pengar i utbyte mot att Kongostaten testamenterades till den belgiska staten. Åter igen hade Leopold tagit fördel av sin filantropiska täckmantel och denna gång lyckats finansiera sin koloni. 1888 bildade Leopold kolonialarmén Force Publique. Ända sedan Stanleys Leopoldfinansierade expeditioner hade inhemska afrikanska soldater anställts för beskydd i Kongostaten. Förtrycket och mördandet kunde starta upp. Svenskar ingick i hans arme och svenskar fanns även som besättning på flodbåtar. En svensk militär låg sedan bakom en del mördande (500 mördade i en by).

Kung Leopold II av Belgien visade sig vara ”Massmördare” i Afrika. 600 svenskar deltog på olika vis i händelserna. Vissa hjälpande andra på mördarens sida.

En sommardag på Södermanlands regemente 1893 fick den 26-åriga underlöjtnanten Axel Svinhufvud syn på en notis i en tidning. Notisen handlade om att Kongostatens konsul i Sverige, friherre Hans Hugold von Schwerin, hade fått i uppdrag att anställa svenska officerare för treårig tjänstgöring i Kongostatens kolonialarmé Force Publique. Svinhufvud hade länge längtat efter en utlandstjänst och valde att skriva till von Schwerin för att få mer information. Då svaren från konsulen var tillfredsställande berättade Svinhufvud om planerna för sina föräldrar som ogillade idén men som ändå inte satte sig emot sin sons vilja. Nästa person att prata med var regementschefen överste Thulstup. Han varnade Svinhufvud för klimatet i Kongo men framhävde även fördelen med att kunna se sig om i världen när möjlighet fanns – framför allt när det kunde kombineras med en militärtjänst. Thulsturp erbjöd Svinhufvud tre års tjänstledighet från regementet, varav det första med bibehållen lön. Svinhufvud tog sedan beslutet att skicka en ansökan till von Schwerin och efter en tid fick han svar om att han skulle infinna sig i Bryssel i mitten av september för att förbereda sig inför resan till Kongostaten. Utresan från hamnen i Antwepen mot Kongostaten skedde den 6:e oktober 1893.

Georg Vilhelm Pagels, född 18 februari 1855 i Lilla Malma socken, död 31 mars 1891 i Gabon, var en svensk afrikaresande.

Georg Pagels blev 1878 underlöjtnant vid Södermanlands regemente och 1887 löjtnant i armén. Från 1883 till 1886 var han anställd i Kongostatens tjänst, där han anlade stationen Kwamotu och 1885 blev han chef för Ekvatorstationen. Efter ett besök i hemlandet återvände han 1890 som privatman till Kongo för att inleda handelsförbindelser för en svensk firma.

Pagels skildrade sina erfarenheter i Kongo i andra delen av Tre år i Kongo. Under vistelsen i Kongo gjorde han betydande etnografiska samlingar.

Sten **Edvard** (Edde) **Gleerup**, född 18 juni 1860 i Chicago, död 1928, var en svensk militär och upptäcktsresande. Han var sonson till C.W.K. Gleerup. Gleerup utnämndes 1879 till underlöjtnant vid Södra skånska infanteriregementet och 1896 till kapten. Han inträdde 1883 i Kongostatens tjänst och blev 1884 chef i Kimpoko vid Stanley Pool. Sedan han där anlagt en ny station, blev han och löjtnant Arvid Wester i november samma år beordrade att förestå den yttersta stationen, Stanley Falls. Arabhövdingen och slavhandlaren Tippu Tip ville emellertid regera ostört i dessa trakter och fordrade stationens utrymmande. Wester lyckades dock slutligen komma på god fot med Tippu Tip, och stationen utvecklades allt mer under svenskarnas ledning. Efter tjänstetidens slut mottog Gleerup arabhövdingens anbud att under hans beskydd ta hemvägen öster ut till Zanzibar, och sålunda blev Gleerup den åttonde europé och den dittills ende svensk, som korsat Afrika. Gleerup lämnade stationen i slutet av 1885 och kom till Zanzibar i slutet av juni 1886.

Arvid Mauritz **Wester,** född den 10 juni 1856 i Karlskoga socken, Örebro län, död den 11 juli 1914 i Stockholm.
Han anställdes i oktober 1883 jämte ett tiotal andra svenska officerare av kung Leopold II av Belgien för att medverka vid Kongostatens grundläggning. Under denna anställning gjorde han sig särskilt bemärkt genom det förtjänstfulla sätt, varpå han i augusti 1884-februari 1886 bestred den ansvarsfulla posten som chef för Stanley Falls, den från Atlantiska havets kust mest avlägsna och viktigaste av associationens utefter Kongofloden anlagda stationer. Genom sitt om stort personligt mod vittnande fasta uppträdande - oaktat hans hela truppstyrka utgjordes av endast ett tjugotal hausamän - och sitt på samma gång hovsamma sätt mot infödingarna, med vilka han till en början måste utkämpa allvarliga strider, lyckades han efter hand vinna deras respektfulla aktning och förtroende.

Knut Svensson (löjtnant)

var en svensk militär i tjänst hos Kongostaten. Svensson avlade studentexamen i Uppsala och inskrevs därefter vid krigsskolan, genomgick skjutskolan vid Karlsborg och gick in vid Dalregementet den 24 april 1883. Den 13 november 1885 erhöll han sin officersfullmakt och han blev löjtnant 1892. Med erhållen tre års permission begav sig Svensson i början av oktober 1894 till Kongo, där han omedelbart anställdes som officer i Kongostatens tjänst. Svensson erhöll graden capitaine commandant samt dekorerades med Kongostjärnan och riddartecknet av Kongostatens Lejonorden. **Ordnade en masaker i en by vid Mantumba sjön. 500 dödade.**

Knut Svensson
född 24 mars 1863 i Eskilstuna, död 13 november 1898 i Kabambare i Kongostaten

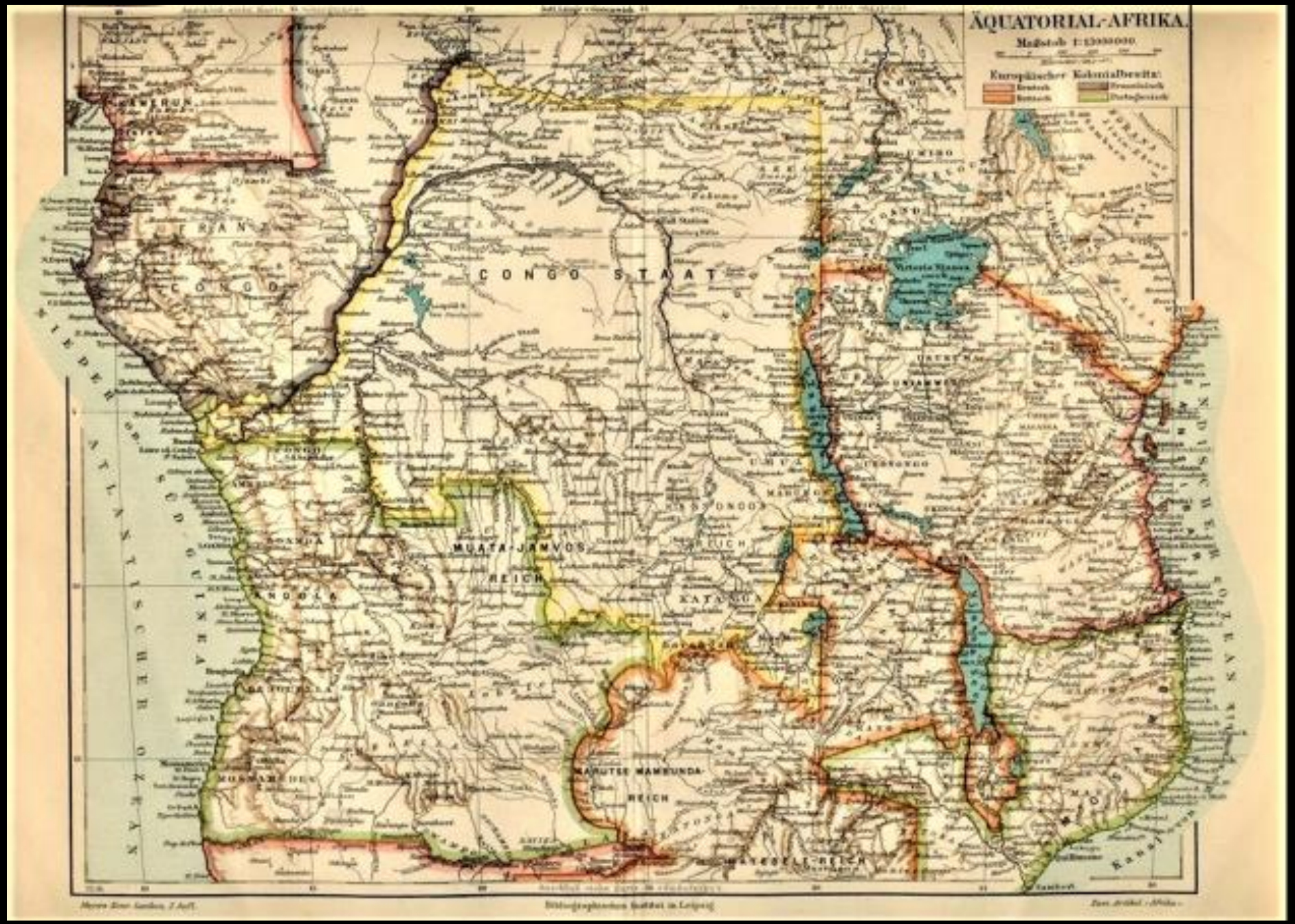

KONGOSTATEN

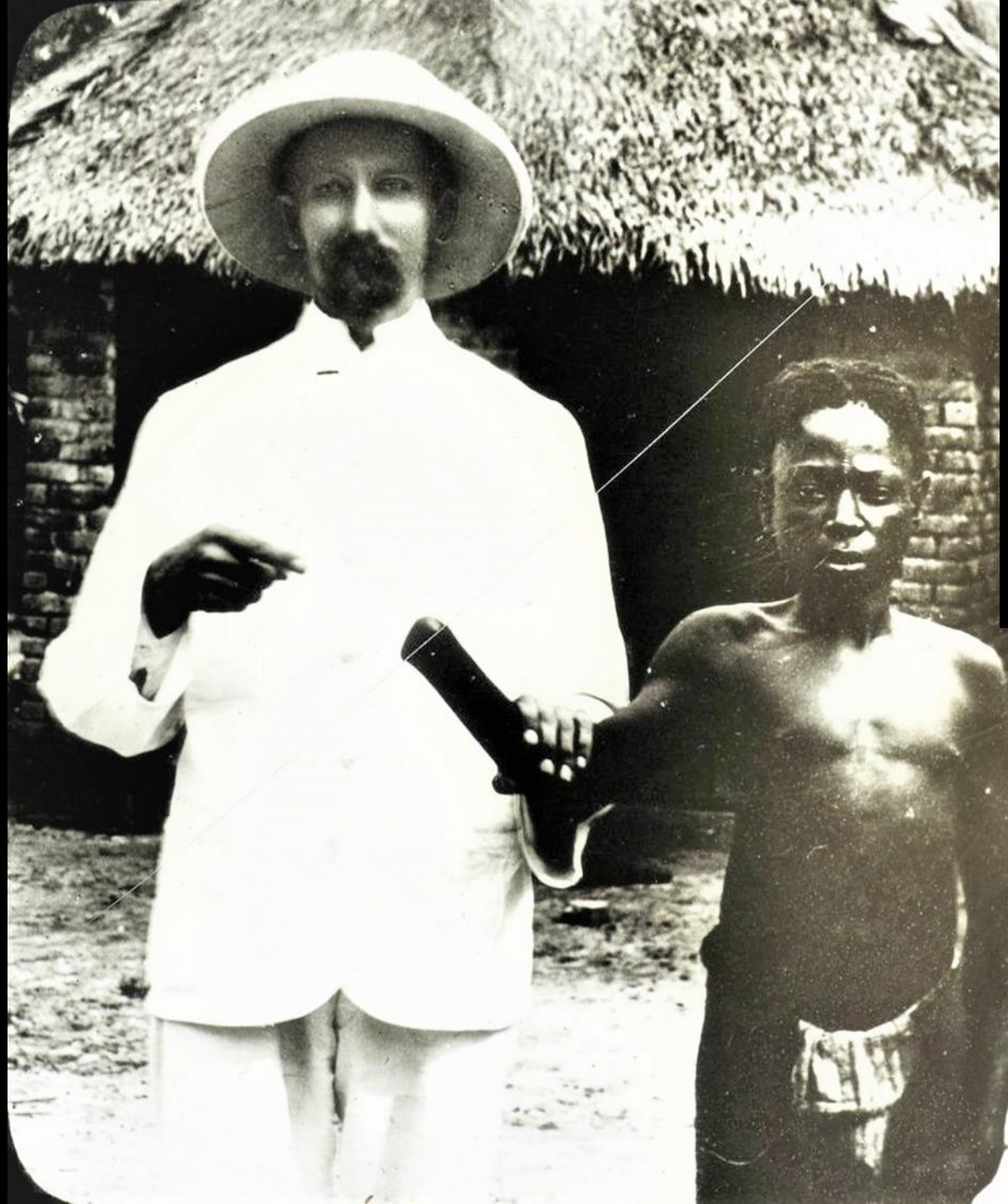

Kongostaten

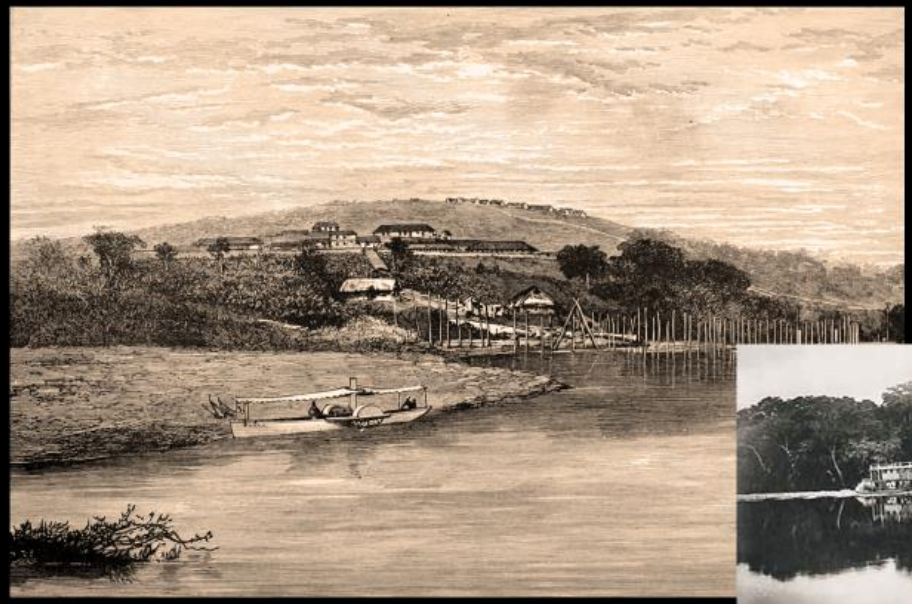

Svenskar gjode tjänst på båtar som färdades på floderna

Leopold inrättade egentligen hela sin koloni som ett arbetsläger där befolkningen tvångsarbetade för att skapa rikedom åt Leopold (privat). Han lät befolkningen arbeta så hårt att deras odlingar (egna) inte kunde odlas med rätt omsorg. Effekt folk svalt ihjäl eller blev sjuka och undernärda. Hemska straff utdelades vid brister i arbetskvoten som påtvingats befolkningen. 7 miljoner döda på grund av de effekter som uppstod.

Efter att irländaren John Dunlop uppfunnit den uppblåsbara gummislangen började hans företag massproducera sådana till cyklar och senare till bilindustrin. Efterfrågan på naturgummi, som utvanns från gummirankornas växtsaft, steg, vilket ledde till en gummirush som lockade till sig privata europeiska bolag. I Kongostaten växte en stor mängd gummirankor, speciellt i regnskogen utmed ekvatorn, och naturgummi blev från tidigt 1890- tal Kongostatens stora inkomstkälla. I och med att naturgummi växte vilt i Kongostaten behövdes inte arbetskraft för att odla upp marker eller för att gödsla. Det som krävdes i stor mängd var istället arbetskraft vid insamlandet av naturgummit. Metoden som kom att användas innebar att den lokala befolkningen tvingades att samla in ett visst antal kilo gummi för att slippa bli straffade. Tvångsarbetet kunde innebära att kvinnor och barn i en by hölls som gisslan, medan männen samlade in den kvot som begärdes. Om kvoten inte uppfylldes var chicotterapp över ryggen en vanlig straffmetod.

Stor efterfrågan på nya piskor av flodhäst hud

Då Belgien inte hade den demografiska grund som krävdes för att upprätthålla en stor koloni fanns det möjligheter för personer från andra europeiska länder att göra karriär i Kongostatens kolonialarmé. Officerarna kom i huvudsak ändå från Belgien men en stor del kom även från andra europeiska länder av vilka Italien och Sverige var de vanligaste.
17 Arméns arbetsuppgifter var att slå ner gerillauppror, ockupera områden och att agera arbetspolis.18 Ett verktyg som kommit att förknippats med Force Publique och Kongostaten är den så kallade chicotten – en piska gjord av torkad flodhästhud som snurrats till en korkskruvsform. Chicotten kom främst att användas av de svarta soldaterna, på order av sina vita officerare, mot den inhemska befolkningen, men även soldaterna själva kunde bli dömda till chicotterapp.

Kongolesiska barn, offer för Force publique i Leopolds Kongo. Fotografierna är tagna av Alice Seeley Harris.

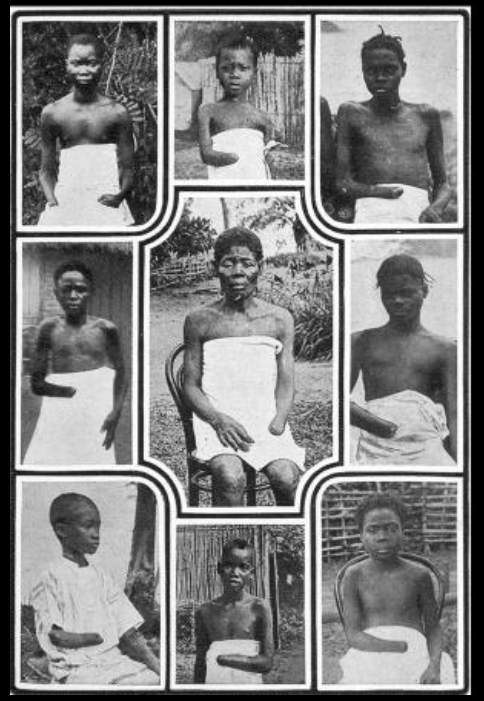

Kongolesiska barn, offer för Force publique i Leopolds Kongo. Fotografierna är tagna av Alice Seeley Harris.

Leopold tvingas lämna ifrån sig Kongo

Leopold gick från att ha varit Europas hyllade filantrop till att bli den stora skurken. Leopolds finanser var vid hans död 1909 en enda stor röra. Vad som stod klart var att det hade skapats omåttliga mängder rikedomar och att ingenting av det skulle tillfalla hans döttrar. Istället gick mycket av det till hans unga älskarinna Caroline Lacroix.